

T. C.
CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ
MANİSA YÖRESİ TÜRK TARİHİ VE KÜLTÜRÜNÜ
ARAŞTIRMA VE UYGULAMA MERKEZİ

**BİRİNCİ ULUSLARARASI MEVLÂNÂ, MESNEVÎ VE
MEVLEVÎHÂNELER SEMPOZYUMU BİLDİRİLERİ
(19-21 Aralık 2001- Manisa Mevlevîhânesi)**

Yayına Hazırlayan

Emrehan KÜEY

MANİSA 2002

HAYVAN HİKAYELERİNİN YORUMUNDA, HZ. MEVLANA'YI BATILI FABL YAZARLARINDAN AYIRAN ÖZELLİKLER

Abdullah ÖZTÜRK*

İnsanoğlu, yaratılışından itibaren tüm varlıklar ve onların bilgisi üzerinde kafa yormuş, kendisine ve tabiata ait hakikati nasıl elde edebileceğinin cevabını aramıştır. “ Ben gizli bir hazineyim bilinmek istedim ”, kutsi hadisinin hakikati içinde, “ ... Ben yeryüzünde bir halife yaratacağım ”¹, diyen Yaratıcısı gibi insanoğlu da kendini ifade edebilmek için çeşitli metotlara başvurmuştur.

Bir nevi kendi iradesinin dışında gelişen, beşeri hayatının bu alemde bir başlangıcı ve sonu olduğuna şahit olan insan, kendisi için meçhul olan bu esrarı birazcık olsun anlayabilmek için, kendisine yol gösterdiğine inandığı inanç sistemlerine ve mitolojilere yönelmiştir. Bu yönelişlerde aklını, tecrübesini ve hayal gücünü kullanarak, kendi dünyasını ve mahiyetini anlamak ve anlatabilmek için çoğu zaman çevresindeki diğer varlıkları da konuşturmuştur. Psikanalizde projeksiyon (karşıya aksettirme) metodu dediğimiz bir yöntemle, insanlar kendi duygu ve düşüncelerini evrende iç içe yaşadıkları hayvanlara atfederek izah etmeye çalışmışlardır.

İnsanların çeşitli nedenlerle evrendeki varlıkları konuşturarak kendi duygu ve düşüncelerini sözlü veya yazılı biçimde hikaye etmeleri, tarih öncesi ve sonrasında rastlanan halk edebiyatı örneklerindendir. Destanları ve halk hikayelerini oluşturan bu örnekleri, edebiyat tarihinde ilk edebi türler olarak nitelendirmek mümkündür. Bunlardan hayvan hikayeleri de dünya edebiyatında önemli bir yer işgal etmekte ve mazisi tarih öncesine kadar dayanmaktadır.

Dünya literatürde “fable” diye adlandırdığımız bu hayvan hikayelerinin en eski yazarı olarak MÖ. VI. asırda yaşadığı söylenen Aisophos (Ezop)adında bir Yunanlı olduğu bilinmekle birlikte, son zamanlarda yapılan bilimsel araştırmalar bu hikayelerden bir çoğunun eski Hintlilere, Mezopotamyalılara, İbranilere, İskitlere ve Fenikelilere kadar uzandığını belirtmektedir.² Hint

* Yrd. Doç. Dr., Selçuk Üniversitesi, Fen – Edebiyat Fakültesi Fransız Dili ve Edebiyatı Bölümü.

¹ Kur'an, 2/30 Prof. Dr. S. Ateş, Kur'an-ı Kerim ve Yüce Meâlî.

² Kemal Çağdaş, (Doç. Dr.), Pançantra Masalları, Ankara Üniversitesi Basımevi 1962.

edebiyatında en eski hayvan hikayeleri olarak tarihe geçen ve günümüze kadar gelen iki önemli kaynak vardır, bunlardan biri “Pancantantra”³, diğeri “Kelile ve Dimne” dir.⁴ Şark düşüncesinin önemli eserlerinden biri olan ve Hint filozofu Beydaba (Pilpay) tarafından kaleme alınan “Kelile ve Dimne” nin etkileri Hindistan’dan Batı Avrupa’ya kadar uzanmıştır.⁵ Bu eserde geçen birçok hayvan hikayelerini Türk İslam mütefekkeri ve şairi Hz. Mevlana’nın eserlerinde ve 17. asır klasik Fransız şairi La Fontaine’in şiirlerinde görmekteyiz.

Kaynağı milattan önceki devirlere kadar inen, ama günümüze kadar gelen bu insanlık mirası hayvan hikayelerini incelediğimiz zaman , iki önemli nokta dikkatimizi çekmektedir. Bunlardan birincisi, çok ufak değişiklikler dışında, gerek muhtevası gerek başlıkları bakımından aynı olan çok sayıda hayvan hikayelerinin , yukarıda zikrettiğimiz belli başlı “fabl” yazarlarında, yani Ezop’ta, Beydaba’da , Mevlana’da ve La Fontaine ‘ de görülmesidir. Bu ortak paydaya yazarı ve yazılış tarihi bilinmemekle birlikte, Hint masal kitaplarının en eskisi sayılan , beş kitap anlamına gelen (aynı zamanda) bir politika ve bir devlet idaresi kitabı olan “Pancatra” da dahildir.⁶ İkincisi ise yaşadıkları asırlar itibariyle farklı dünyaların ve düşüncelerin insanları olan, ama çoğu zaman aynı hayvan hikayelerini kaleme alan bu yazar ve düşünürlerin yorumları ve bu yorumlarında kullandıkları iletişim teknikleridir.

Biz bu çalışmamızda , gerek doğu, gerek batı, gerekse Türkçe’de yayımlanmış örnekleri mevcut olan bu hikayeleri karşılaştırdıktan sonra, özellikle Mevlana’nın hayvan hikayelerindeki yorumlarını, La Fontaine’nin Ezop’un, bazen de Beydaba’nın yorumlarıyla karşılaştırmaya çalıştık. Böylesine geniş bir konunun bir bildiriye ne kadar sığabileceğinin bilinci içinde, bu yazarlarda ortak olan bir iki hikayeyi seçtik ve inceledik.

Sadece Mevlana’nın Mesnevi’sinde yaptığımız bir incelemede 65’e yakın hayvan hikayesi tespit ettik .Mesnevi’deki “fabl” lerin kaynaklarını tespit etmek ve hangilerinin Mevlana’ya ait olduğunu söylemek zor olmakla birlikte , Mevlana Mesnevi’sinde bazı hikayeleri Kelile ve Dimne’ den aldığını belirtmektedir.⁷

Fransızların ünlü “fabl” yazarı La Fontaine ‘nin ise bazı hikayelerini Beydaba’dan aldığı bazı Fransız kaynaklarda belirtilmektedir.⁸ Ayrıca La

³ Ibid

⁴ Salahattin Alpay, *Kelile ve Dimne*, 3 .Bsk. Tam metin, İstanbul Bedir Yayınevi.

⁵ *İslam ansiklopedisi*, VI c. 552-558, Kelile ve Dimne Makalesi

⁶ Saim Sakaoğlu, *Gümüşhane Masalları* ,Sevinç Matbaası, 1973.

⁷ Prof.Dr. Saim Sakaoğlu, *Mesnevi’deki Hikayeleri*

n kaynakları ve tesirleri, S.Ü. I .Milli Mevlana Kongresi , Tebliğler , 3-5 Mayıs 1985, Konya.

⁸ *Le Dictionnaire de Notre Temps*, Hachette 1989, “ Pilpay” .p. 1162.

Fontaine , hikayelerinin konusunu Ezop, Phèdre, Abtémus gibi yazarlardan aldığını , fakat onların basit bir taklitçisi olmadığını , bu türe yeni bir renk ve dekor ilave ederek , ortaya koyduğu şair kimliğiyle onlara bir şey borçlu olmadığını ifade etmektedir. Başka bir konuşmasında ise “Eskilerden daha ileri gidemiyoruz, bize sadece onları yakından takip etmek paye ve şerefi bıraktılar” diyerek hayvan hikayelerinde bu yazarlardan yararlandığını mütevazı bir tarzda itiraf etmektedir.⁹

Mevlana ve La Fontaine’de geçen bazı hikayelerin versiyonlarını karşılaştırdığımız zaman , Mevlana’nın kaynağını “Kelile ve Dimne”den, La Fontaine’nin ise Ezop’tan aldığı ortaya çıkmaktadır. Buna bir örnek ve aralarındaki yorum ve anlayış farkını görmek için, bu yazarların eserlerinde kullandıkları benzer bir iki hikayeyi tahlil edebiliriz. “Fare ile Kurbağa ” hikayesi bunlardan bir tanesidir.

1. Hikayenin Kelile ve Dimne’deki özeti:

“Fare ile Kurbağa”

Bir fare su kenarındaki bir kurbağa ile arkadaş olur, ikisi de ayaklarına bir ip bağlarlar, ipi çekerek haberleşirler .Bir gün bir çaylak fareyi kaparak havalanır, ipin bir ucu da kurbağanın ayağında olduğu için kurbağa da fareyle beraber havalanır.Duruma hayret edenlere, kurbağa fare ile dostluk kurmanın cezasını çektiğini söyler.

Hikayenin yorumu için “Kelile ve Dimne” de verilen “Kıssadan Hisse” :İki kimse arasında dostluk için bir sebep veya münasebet bulunmazsa , onların birbirlerini sevmesinden hiçbir fayda beklenemez.¹⁰

2. Ezoptaki özeti

“Fare ile Kurbağa”

Başkalarına bakıp kurbağa ile fare arkadaş olmuşlar. Ama kurbağa herşeyi kötüye yorduğundan , ne olur ne olmaz diye farenin ayağını kendi ayağına bağlamış .Birlikte su birikintisine geldiklerinde kurbağa dayanamayıp kendini suya atıvermiş. Suda ölen farenin vücudu şişip suya yükseldiğinde , gökte uçan ve onu gören bir atmaca farenin ölüsünü kapmış. Farenin ayağına bağlı kurbağa da birlikte kalkmış. Kurbağa hiç beklemediği ölümlü sondan kendisini kurtaramamış.

Ezop’un yorumundaki kıssadan hisse : “Hak her zaman yerini bulur. Kötülük eden cezasını çeker. Ölüler bile buna yardımcı olur.”¹¹

⁹ Lagarde-Michard,XVII.Siecle Edition Bordas Paris Bruxelles-Montréal,s.214.

¹⁰ Beydaba , Kelile ve Dimne , Çev. Selahattin Alpay, Bedir Yayınevi , 1973,s.229-230.

¹¹ Ezop Masalları , Çev. Tank Dursun K., Bilgi Yayınevi, 1996 ,İstanbul , s. 146.

3. La Fontaine deki Özeti:

“Fare ile Kurbağa”

Bir kurbağa bir fareyi dil dökerek kandırır, yemeğe davet eder .İnce bir saz koparıp fareyi kendi ayağına bağlamış .Kurbağa fareyi derin suların dibine çekmeye başlamış .Boğazının derdine düşen kurbağa , yakaladık yağlı kuyruğu bundan iyi ziyafet can sağlığı demiş. Ne milletler arası haklar kalmış ne tekler arası haklar. Allah'tan kork demiş fare. Allah da kim oluyor, demiş kurbağa. Biri çeker biri çirpınırken , açlıktan dört dönen atmaca görmüş zavallı fareyi yukarıdan. Görmesiyle bir olmuş havaya kaldırması. Bir taşla iki kuş: Atmacanın işi iş . Kral sofrası kurmuş. Hem et hem balık yemiş.

Hikayenin kıssadan hisse yorumu :”Tavlayanlar tavlânır , ava giden avlanır. Nice kuyu kazanlar kuyuya yuvarlanır.”¹²

4. Hikayenin Mevlana'daki özeti:

Farenin kurbağayla arkadaş olması , ayaklarını uzun bir iple bağlamaları atmacanın fareyi yakalaması kurbağanın da ona bağlı olarak havalanması , feryat ve figana başlaması , kendi cinsinden olmayan bir hayvanla dost olduğuna pişman olması.

Hikayenin seçilmiş beyitlerle kıssadan hisse yorumu:

- Fare bir gün kurbağaya, ey akıl kandili dedi: zaman oluyor ki sana bir sır söylemek istiyorum. Halbuki sen suyun dibinde bulunuyorsun.
- Su kıyısında nara atıyorum ama suyun içinde aşıkların narasını duymuyorsun sen.
- Ey yiğit er , ben bu muayyen buluşma vakitleriyle kanaat edemiyor, senin sohbetine doyamıyorum.
- Namaz ve yol gösteren ibadet , beş vakit olarak farz edildi. Fakat aşıklar daima namazdadır.
- Aşığa bir an ayrılık, bir yıl gibi gelir. Bir yıllık vuslat bile onca bir hayalden ibarettir.
- Fare dedi ki ey merhametli , sevgili dost , ben seni görmedikçe bir an bile karar kılamıyorum.
- Kardeşim, ben toprak hayvanlarındım, sen su hayvanlarından. Fakat rahmet ve ihsan padişahısın.

¹² Jean La Fontaine, Masallar, Çev. Selahattin Eyuboğlu, Cem Yayınları , İstanbul 1969, s. 157-158

- Öyle lûtfet, öyle bir ihsanda bulun ki arada bir huzuruna gelebileyim.
- Ya bir elçi gönder , yahut kerem et, bir nişane ver de benim sesimi sana ulaştırırsın.
- İpliğin bir ucunu benim ayağıma bağla , öbür ucunu kendi ayağına düğümle.
- İyi adamın gönlüne kötü düşünce geldi mi bu, boş değildir, bir aslı vardır bunun .
- O anlayışı vehim sayma , Tanrı anlayışı bil. Gönüldeki nur, onu külli levihten okumuş, anlamıştır.
- Biliyorsun ya filcinin o kadar çalışmasına , korkunç bir suretle bağırıp çağırmasına rağmen fil , Tanrı evine gitmemiştir.
- Yakup'un şu gönlünün burkulması yok mu işte o , bu işte bir kötülük olduğuna kati bir delildi. Fakat kaza ve kaderden kaçmasına imkan yoktu.
- Bu kaza ve kaderin çeşit çeşit işleri vardır. Adamın gözünü, Tanrı nasıl dilerse öyle bağlar.
- Fare , doğru yolu bulmuş olan kurbağayla buluşmak isteyince o aşk ipini çekerti.
- Derken ansızın bir alaca karga geldi, fareyi yakaladı . Kurbağa da onunla beraber havalandı.
- Kurbağa, bu, suda yaşamayan susuz hayvanlar gibi, aşağılık bir mahluka eş olmanın layığıdır.¹³

Aynı hikayenin dört ayrı kalemdeki özetini yapısal açıdan incelediğimiz zaman ilk planda iki ayrı özellik göze çarpmaktadır. “Kelile ve Dimne” de ve Mevlana ‘da arkadaşlık teklifi yapan ve rakibini felakete sürükleyen faredir. Ezop ve La Fontaine ‘de ise daveti yapan ve kötü niyetli olan kurbağadır. Dolayısıyla Mevlana ‘nın kaynağı Kelile ve Dimne , La Fontaine’nin kaynağının da Ezop olduğu görülmektedir .Hikayenin yorumu ile ilgili “kıssadan hisseler” ise dostluğu başlayan ve felakete sebep olan hayvanın davranış ve niyetine göre düzenleniyor. Yalnız bu yorumlar Kelile ve Dimne’de , Ezop’ta ve La Fontaine ‘de bir tek muhtevada birleşiyor ve sınırlanıyor.

¹³ Mesnevi . Cilt VI., Çev. İzbudak MEB. Yay .İstanbul, 1990,s, 208-219

Ama Mevlana'nın yorumunda her beyit bir geçmiş ve felsefesi olan ve İslam anlayışında birleşen birçok olayı ima ediyor ve açıklıyor. Böylece Mevlana şiir halinde sunduğu hikayelerinde kurduğu kendine has iletişim mekanizmasıyla, İslam ahlâkını içeren hadis ve ayetlerin telkin ettiği düşünce ve motifleri çok anlaşılır ve sürükleyici bir üslupla dile getirmektedir. Örneğin söz konusu hikayede, toprak hayvanlarından olan farenin , su hayvanlarından olan , rahmet ve ihsan padişahu kurbağa ile aşka dönüşen aşırı görüşme ve konuşma iştiağını vurgulayan Mevlana , kul ile yaratıcısı arasında ilişki kurmuş , yaratıcısını arayan bir aşık için , peygamberlerin birer elçi , namaz vakitlerinin bir görüşme ve buluşma vakitleri olduğunu Kur'an ve hadislerin dili ve ruhu ile anlatmaktadır.

Ayrıca bu dostluk serüveninde, kurbağa ile farenin başına gelen kötü sonu, kaderin cilvesine bağlayan Mevlana ,İslam da ki <kaza ve kader> bahsine girmekte ve Kur' an da geçen Hz. Yakup ,Hz.Yusuf, peygamberlerin kıssalarını , Kabe'yi yıkmak için kullanılan fillerin akıbetlerini birer beyitle çok net ve anlaşılır bir dille yorumlamaktadır.

Her biri , bir dini ,ahlaki, terbiyevi, felsefi kitaplara konu olabilecek olan derin mevzuları basit bir <Kurbağa ve Fare> hikeyesiyle yorumlayabilen Mevlana , sahip olduğu telkin kabiliyetiyle sanat ve düşünce dünyasındaki farkını en azından metoduyla fark ettirmektedir.

Mevlana'nın her hikayesini okuduğumuzda, her an hikaye içinde bir hikaye, yorum içinde bir yorum okuyoruz. Anlatımında kullandığı emsalsiz iletişim teknik ve telkiniyle , iki kıssa birbirine sırasıyla hem konu , hem yorum görevi yapıyor. Farklı zaman ve mekanlarda cereyan eden olaylar ve olayların kahramanları adeta bir noktada kesişiyor, aynı dili konuşuyor, aynı gaye ve hakikate hizmet ediyor. Tıpkı farklı zaman ve mekanlarda, farklı kaynaklardan doğan , çeşitli serüvenlerden sonra aynı denize akan, sonunda aynı hizmet ve hikmette birleşen ve bütünleşen sular gibi.

Her halde Mevlana'nın aynı hikayeleri işleyen Beydaba'dan ,Ezop'tan , La Fontaine'den ayrılan özelliklerinden biri de burada gizli. Nitekim o , yukarıdaki hikaye de dahil, bazı hikayelerini <Kelile ve Dimne>den aldığını fakat bunun bir kabuk olduğunu belirtmekte ve <sen o hikayeye değil , o hikayedeki kıssadan hisseye bak> diyerek hikayede vurguladığı gerçeklere işaret etmektedir.

Kanatımızca , Mevlana'nın benzerlerinden ayrılan bir başka özelliği de, yorumlarındaki çok yönlü amacıdır. <Mevlana , hikayelerini ne Attar'ın Mantıq at-tayr'ında görüldüğü gibi sadece tasavvufi, ne Kelile ve Dimne'de olduğu gibi sadece öğretici mahiyette>, ne de La Fontaine gibi, <salonlarda okunup ve beğenilmek duygusu içinde hayattan zevk almayı, tabiatı yeterince

faydalanıp, kendi kaderinin kendi efendisi olmayı amaçlayan <Epikürizm> ve <Stoisizm> (Epicurisme,Stoisizme) anlayışıyla kaleme almıştır¹⁴, ne de La Fontaine gibi, <salonlarda okunmak ve beğenilmek duygusu içinde hayattan zevk almayı, tabiattan yeterince faydalanıp, kendi kaderinin kendi efendisi olmayı amaçlayan <Epikürizm> ve <Stoisizm, (Epicurisme, Stoisizme) anlayışıyla kaleme almıştır¹⁵.

Onun bir hikayeler paketi halinde sunduğu Mesnevi'si, mutlak varlık, külli-akıl, cüzi-akıl, evliya, enbiya, aşk, hoşgörü, kutup, mürit, mürşit, dünya, ahiret, insan, din, şeytan, nefis, ruh, kaza ve kader, Tanrı, rızık, ahlak, sanat ve eğitim gibi konularıyla tüm beşeri bilimleri içinde toplayan bir ilim ve irfan deryasına benzemektedir. İster filozof, ister psikolog, ister ilahiyatçı olsun, isteyen istediği gibi kendini doyurabilmektedir.

Bize göre, bu büyük mütefekkirin <gel, gel, ne olursan ol yine gel>, diyen evrensel çağrısının hakikati de burada yatmaktadır. Bu nedenle, insanlığa yapılan, <gel, gel, ne olursan ol yine gel...>, evrensel çağrısının Mevlana'ya değil de ondan 200 yıl önce yaşamış bir İran şairine atfedilmesinin hiçbir önemi yoktur. Nitekim Mesnevi'yi Mesnevi yapan çoğu zaman başkasından aldığını söylediği hikayeler değil, hikayelerin yorumunda ortaya koyduğu sanat ve mana deryalarıdır. Eğer, insanların Mevlana'ya koşmasının hikmeti, bu çağrı kalıbında olsaydı, her mürşit o çağrıyı, ya kapısının üstüne, ya kitabının başına yazdırırdı. Kadı ki Mevlana'nın aşkı-hakikatı , ifade etmede bir vasıta, bir kabuk olarak gördüğü kelime ve cümlelerin ilk ve son sahibi olmak gibi bir endişesi yoktur.

Aynı hayvan hikayelerini, kendi çağı ve dünyası içinde kaleme alan La Fontaine'in kaynakları ve yorumları ile ilgili değerlendirmeleri, Fransız edebiyatı kaynaklarından vermeyi uygun buluyor ve bu konuda şu bilgileri okuyoruz:

<Onun ilk <fable> derlemeleri temelde (Ezop'u taklit eden, Hz. İsa döneminde yaşamış, latin <fable>cı), Phedre'in basit bir uyarlamasından ibarettir. V. ve VI. Kitapları, Ezoptan aldığı <fable> lerle doludur. Bir gün, bayan La Sabliere'in evinde rastladığı şarkiyatçı filozof, Bernier kendisine Pilpay'ın (Beydaba'nın) <Aydınlıklar Kitabı> nı tavsiye eder. Daha önce Phedre ve Ezoptan aldığı kuru hikayeleri süslemeye çalışan La Fontaine, ikinci <fable> denemesini bu defa Pilpay'dan aldığı hikayelerden oluşturur.

¹⁴ Özgün Baykal, Mevlana'nın Mesnevisinde Hayvan Hikaye ve Motifleri , Şarkiyat Mecmuası. V. İstanbul Üniversitesi basımevi , 1964 , s. 64-67

¹⁵ Roberyt Horville, <Jean de la Fontaine, maitre de la fable>, Histoire de la Littérature en France au XVII. siecle, Hatier, 1985, s. 65-67.

Yorumlarında işlediği temalara gelince: Dauplin'de yayımlanan birinci derlemesi, orta seviyede basit hikayelerle gençlere ahlak dersleri vermeyi amaçlar. Daha zengin olan ikincisi, saray erkanının hayat imajını vermekte, gelişen ve büyüyen felsefe ve bilimlerin ışığında Hükümdarın dış politikasına ait imalarda bulunmaktadır. XII. Kitabı ise yaşlanmış bir gönül'ün (bireyin) endişe ve tasasını ortaya koymaktadır... La Fontaine'i en çok ilgilendiren şeylerden biri de, hikayelerinde canlandığı şahısların duygularını tahlil etmektir.¹⁶

Ayrıca La Fontaine'in hikayelerinde sergilediği ahlak anlayışını sert bir şekilde eleştiren Lamartine, onu sert, soğuk, egoist ve hiçbir ahlak iddiası olmayan bir ahlakçı (moraliste) olarak niteler.¹⁷

La Fontaine'in hikayelerindeki yorumları için yapılan bu eleştirileri Mevlana için değerlendirdiğimiz zaman, hiç şüphesiz onun idealinin, İslam'ın engin hoşgörüsü içerisinde, ben duygusunun ortadan kalktığı, toplum menfaatinin ön plana çıkarıldığı, yaptırımların daha çok insan ve Allah sevgisine dayandığı, İslam ahlakı ve anlayışı olduğu çok açıktır.

Mevlana'yı diğer <fable> yazarlarından ayıran bariz özelliklerden biri de bu anlayıştan kaynaklanmaktadır. Çünkü, Mevlana hikayelerinde kullandığı, okuyucusuna telkin edeceği düşünce ve ahlak anlayışına göre değişik karakterler verebilmekte, kendinden önceki geleneksel <fable> yazarlarıyla ters düşmekten çekinmemektedir. Onun için önemli olan vermek istediği mesajlar ve fikirlerdir. Hikayeler ve hikayelerindeki hayvanlar, onun düşüncesini açıklamakta birer vasıtadan başka bir şey değildir. Hikayelerinde amacına en uygun olan hayvanı seçmekte, yapacağı yoruma, vereceği düşünceye göre, aynı hayvana farklı hikayelerinde farklı roller ve vasıflar verebilmektedir.

Benzerlerine göre, yeni bir <fable> anlayışı sergileyen Mevlana'nın bu uygulamasına örnek olarak, Mesnevi'nin I. Cildindeki <Ava giden aslan, kurt ve tilki>¹⁸ II. cildindeki, <Bir adamın ayının dostluğuna güvenmesi>¹⁹ ; hikayelerini verebiliriz. Zira, aynı hikayeler değişik yorumlarla Pançatatra'da, Kelile ve Dimne'de, Ezop'da, La Fontaine'de karşımıza çıkmaktadır. Bu yorumlarda, kurt aptallık ve kabalığı; tilki, kurnazlık ve dalkavukluğu; aslan gücü, kuvveti, gururlu bir hükümdarı; ayı korkaklık, kabalık ve yalnızlığı temsil ederler.

Mevlana'nın yorumunda ise, Aslan ilahi güce sahip olan Allah'ı; tilki, sadık bir müridi; kurt da Hakkın önünde eğilmeyip helak olan bir alçağı temsil

¹⁶ P. Salomon, Littérature Française, <La Fontaine Jean de (1621-1695), Bordas 1978, s. 62-63.

¹⁷ A. D. G Eser s. 64.

¹⁸ Mesnevi, cilt I. Gölpınarlı, s. 288-289.

¹⁹ Mesnevi, cilt II. Gölpınarlı, s. 540-543.

etmektedir. Yine Mesnevi'nin V. cildinde geçen <Eşek, tilki, aslan>²⁰ hikayesinde, Mevlana, eşeği hem bir mümine, hem de dünya nimetlerine düşkün bir kişiye benzetmektedir. Mesnevi'nin I. Cildindeki <Aslan ile tavşan>²¹ hikayesinde aslan, zulmeden, sonunda nefsinin esiri ve kurbanı olan bir kişiye benzetilmektedir.

La Fontaine ise, hayvanlara fiziksel özelliğine göre karakterler vermekle birlikte, genel olarak kendinden önceki <fable> yazarlarının hayvanlara verdiği geleneksel karakterleri muhafaza etmektedir.

Fransız tarihçisi ve filozofu Hippolyte ve Taine (1818-1893)'nin La Fontaine'nin " Fabller Üzerine Denemeler " adlı kitabında yaptığı tahlillerin Fransız Edebiyat tarihi kitaplarında zikredilen bölümlerini dikkatle incelediğimiz zaman La Fontaine'in fable konusundaki fikir ve davranışlarının Mevlana'dan çok farklı olduğunu görüyoruz.²² La Fontaine'in ilk yazdığı " fabl " leri çok kuru ve kısadır. Sonraki hikayelerindeki (moralite) ahlak anlayışı tamamıyla " epikurien " yani zevk ve eğlenceye önem veren bir ahlak anlayışıdır. Şair La Fontaine'in ideali, içgüdüsel, tabii ve kolay bir hayat idealidir. Bu anlayış Montaigne ile Voltaire arası, daha çok, nefsinin, duygusallığı, safdilliği ön plana alan, derin düşünmeyen, pratik görüşe önem veren bir dürüst burjuva adamı Molière'in ahlak anlayışına benzemektedir. Bu anlayış diğer bir deyişle, başkalarının menfaatine zarar vermeksizin dostluğa karşı hoşgörülü ve duygusal, aydın ve namuslu insanın ahlak anlayışıdır. La Fontaine ile Molière, klasik edebiyatta kartezyen doktrinle Hristiyan geleneği arasında var olan zevk ve eğlenceye düşkün bir geleneğin temsilcileridir. Daha sonra her ikisi de kendilerini dinden uzaklaştıran bilimsel metot ve Descartes prensibini savunan gruba katılmışlardır.²³

La Fontaine " fabl "lerinde işlediği tabiat aşkına ne dini ne de panteiste düşüncüyü sokar; kendine has bir dil kullanır, Molière gibi akademik bir dil kullanmayı reddeder.²⁴

Sonuç olarak, hayvan hikayelerindeki yorumlarını karşılaştırmaya çalıştığımız, bu sanat ve fikir adamlarının ortak bir yönü var. O da yaşadıkları (bulundukları) hayat treninde, hayvanlar alemine açılan aynı pencereden bakmak olmuştur.

Ama Mevlana, kendi penceresine vuran ışığın farklı yollardan geldiğine işaret etmektedir:

²⁰ A. D. G. E. cilt V. s. 218-253.

²¹ A. D. G. E. cilt I. s. 125-151.

²² G. Lanson, Histoire de la Littérature Française, Librairie Hachette, p. 359-566.

²³ G. Lanson, Histoire de la Littérature Française, Librairie Hachette, s. 564.

²⁴ A. D. G. E. S. 564.

<O pencereye vuran nur da yine o güneştedir, ama bilinen yoldan, bilinen taraftan gelmemiştir o.

<Bu pencereyle güneş arasında öyle bir yol vardır ki başka pencereler o yolu bilmez> (Mesnevi. 6/3299-3300)

Bu pencereden bakıştaki sanatı, sezgisi ve yorumuyla, diğer <fable> yazarlarından ayrılan Mevlana, hayvanları adeta kendi sırlarının ve düşüncesinin tercümanı yapmış ve en basit hayvan hikayeleriyle en zor tasavvuf konularını bile anlatabilme becerisini göstermiştir.

<Hindistan'a giden tacirle papağan> hikayesinde,

<Ah benim dudum, benim akıllı, fikirli, bilgili kuşum, düşüncelerimin, sırlarımın tercümanı benim>²⁵, diyen Mevlana, bu gerçeği açıkça ifade etmiştir.

Bütün bu yorumlar ve kıyaslar gösteriyor ki, insan merkezli bu evrende, yaradılışı icabı bir nevi kendi kaderinin tercümanı olan insan, ne anlatırsa anlatsın (yine) kendini anlatıyor, anlayabildiği kadar anlıyor ve anlatıyor. Dolayısıyla bu çalışmamızda, anlatmaya çalıştığımız Mevlana da, La Fontaine de bizim anlayabildiğimiz kadar anlaşılabilir. Her halde yorumlardaki farklar da buradan gelmektedir.

²⁵ Mesnevi, cilt I. Gölpinarlı, s. 187. beyt: 1724.